

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет охорони здоров'я, соціальної роботи і психології
Кафедра Школа соціальної роботи ім. В. І. Полтавця

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«ПРОБЛЕМИ ТА ПОТРЕБИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ
ОСІБ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ У ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ ІВАНО-
ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності
231 Соціальна робота

Кочерга Марія Станіславівна

Керівник Ростовська Т.В.,
старша викладачка кафедри

Рецензент Дума Л.П.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____
«___» _____ 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ	5
1.1 Загальні засади інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади	5
1.2 Основні чинники успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб	10
1.3 Потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади	14
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	19
2.1 Час та місце проведення дослідження	19
2.2 Етапи проведення дослідження	19
2.3 Процедура проведення дослідження	20
2.4 Методи та інструменти дослідження	21
2.5 Характеристика вибірки.....	22
2.6 Етичні засади та обмеження дослідження	25
2.7 Концептуалізація та операціоналізація понять.....	26
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПОТРЕБИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ У ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	27
3.1 Проблеми внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області	27
3.2 Потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області	32
3.3 Основні чинники успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади Івано-Франківської області	37
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Соціальна інтеграція є багатовимірним процесом, за допомогою якого новоприбулі мешканці включаються у соціальну структуру приймаючої громади (Kupriianova, 2023). Численні дослідження показують, що соціальна інтеграція покращує здоров'я людини, а також впливає на тривалість її життя (Berkman et al., 2000).

Особливо нагальним є питання інтеграції внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) у приймаючі громади, оскільки за даними інформаційно-обчислювального центра Міністерства соціальної політики України станом на березень 2024 року в Україні зареєстровано близько п'яти мільйонів ВПО. Зокрема в Івано-Франківській області станом на січень 2024 року проживають 123 тисячі внутрішньо переміщених осіб, звісно, що де-факто ця цифра значно більша, оскільки є вагома частка осіб, котрі не мають реєстрації ВПО. Відповідно існує потреба вивчення процесу інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади Івано-Франківської області для того, щоб якісно складати програми та надавати послуги цій групі клієнтів соціальної роботи.

Крім того, у зв'язку з тим, що почався уже третій рік з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, потреби внутрішньо переміщених осіб дещо змінилися і потребують додаткового вивчення, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Розуміння процесу інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади є критично важливим для надання якісних послуг, а також ефективного надання психосоціальної підтримки даній групі клієнтів соціальної роботи. Згідно зі Стратегією інтеграції внутрішньо переміщених осіб Кабінету Міністрів України (2017), соціальна робота з цією групою населення є “передумовою задоволення як економічних, так і соціальних потреб внутрішньо переміщених осіб, та зниження рівня соціальної напруги в приймаючих територіальних громадах”. Цього можна досягти шляхом покращення якості життя внутрішньо

переміщених осіб, забезпечення їхнього матеріального добробуту та відновлення соціальних зв'язків у громаді, що їх приймає.

Міжнародна федерація соціальних працівників (2012) також наголошує, що внутрішньо переміщені особи є одними із тих клієнтів соціальної роботи, які потребують особливої уваги, адже перебувають у вразливому становищі та часто відсторонені від повноцінного життя у суспільстві. Отож, вивчення досвіду інтеграції внутрішньо переміщених осіб на прикладі Івано-Франківської області допоможе покращити якість послуг, що надаються цій уразливій групі населення, спростить залучення їхнього потенціалу до розвитку приймаючих громад, а також забезпечить можливість створення довгострокових рішень у подальшій роботі з ними.

Основна **мета дослідження** полягає в тому, щоб охарактеризувати проблеми та виявити потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області. Досягнення окресленої мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- Розкрити теоретичні аспекти поняття інтеграції внутрішньо переміщених осіб.
- З'ясувати проблеми внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області.
- Виявити потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області.

Об'єктом дослідження є інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади Івано-Франківської області.

Предметом дослідження є проблеми та потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ

1.1 Загальні засади інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади

Наразі не існує єдиного загальноприйнятого визначення інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. Розглянемо деякі з них.

Деякі автори вважають, що інтеграція являє собою двосторонній процес, що передбачає взаємну адаптацію – як переселенців до нових громад, так і мешканців до ВПО, створення між ними сталих і системних зв'язків, повноцінного залучення ВПО в соціальну тканину громади (Соціальна справа, 2023). Федоренко (2019) у своїй праці зазначає, що «інтеграцію можна розглядати як процес активної взаємодії усіх учасників процесу» (ВПО та членів приймаючої громади). Спираючись на двобічність взаємозв'язку в діаді «ВПО як суб'єкт інтеграції – приймаюча громада», можна сказати, що інтеграція ВПО в життя громади відбувається за рахунок реалізації ресурсних потенціалів обох сторін: людського, соціального, трудового та політичного.

Kohen (2021) концептуалізує інтеграцію як динамічний і обопільний процес, у якому ВПО та громади, що їх приймають, взаємодіють для досягнення двосторонньої адаптації та прийняття. Тоді як Н. Е. Мазіна (2016) зазначає, що «інтеграція – це об'єктивно необхідний процес входження індивіда в оновлене соціальне середовище, в ході якого особистість не тільки досягає життєвих цілей і задовольняє власні потреби, але й стає здатною здійснювати прогресивні зміни самого середовища». Натомість Bazaluk & Balinchenko (2020) вважають, що термін “інтеграція” використовується у відношенні до участі новоприбулих мешканців у приймаючій громаді, як одна із стратегій акультурації, за допомогою якої індивіди мають змогу підтримувати свою культуру та ідентичність, підтримуючи при цьому взаємини з іншими групами.

У Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року схваленої Кабінетом Міністрів України (2023) зазначається, що «інтеграція внутрішньо переміщених осіб відбувається через усунення перешкод та створення умов для розвитку їх потенціалу, посилення спроможності внутрішньо переміщених осіб у приймаючих територіальних громадах». Chuiko & Fedorenko вважають, що ступінь соціальної інтеграції ВПО в місцеву громаду є сукупним показником соціально-економічних, соціально-психологічних, культурно-комунікативних та соціально-політичних елементів (2020).

Однією з основних стратегій соціально-економічної інтеграції ВПО є розвиток територій з найбільшою концентрацією переміщених осіб. Зокрема, це передбачає розширення інфраструктурних можливостей місцевих громад відповідно до кількості переселенців з метою запобігання негативному ставленню до переміщених осіб та забезпечення соціального благополуччя і згуртованості в місцевих громадах (Smal & Poznyak, 2016).

Інтеграція внутрішньо переміщених осіб є однією з форм довгострокового рішення щодо вирішення проблеми ВПО згідно з Керівними принципами ООН з питань внутрішнього переміщення (Кобзева, 2018). Інтеграція внутрішньо переміщених осіб відбувається переважно на місцевому рівні. Регіональні та місцеві органи влади обирають різні підходи: прийняття регіональних стратегій та планів дій, цільових програм для ВПО або розширення існуючих програм з метою включення ВПО до числа бенефіціарів (United Nations, 2021).

Khymynets & Holovka (2023) виділяють три рівні завдань регіональної політики щодо підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Перший рівень покликаний вирішити питання тимчасового розміщення ВПО, а також забезпечити задовільні умови для їхнього проживання на новій території. Другий рівень має на меті максимально залучити людський капітал ВПО в рамках регіональної економіки. А третій рівень відповідає за долучення ВПО до життя громади, а також посилення згуртованості місцевого населення та внутрішньо переміщених осіб.

За Попок & Дяченко (2020), у процесі інтеграції ресурси суб'єктів, що інтегруються, перерозподіляються в бік нарощування нових раціональних практик зі збереження та створення взаємної стійкості; нового знання, нових способів організації життя, нових стандартів взаємодії, які регулюються, з одного боку, базовими інститутами суспільства, а з іншого – інтересами й можливостями «гравців», якими є групи ВПО та місцеві жителі. Розвиток інтегруючої громади має відбуватися на засадах формування принципів толерантності, спільних цінностей внутрішньо переміщених осіб і територіальної громади, партнерських відносин.

У свою чергу Тітар (2016) виділяє два теоретико-методологічні підходи для аналізу інтеграції ВПО: соціокультурний і ресурсний (останній також називають «економічним»). У межах соціокультурного підходу інтеграція ВПО в громадах, що їх приймають, розглядається як зближення ідентичностей. На практиці це відбувається двома основними шляхами: за допомогою асиміляції (односторонній процес) або ж мультикультуралізму (двосторонній процес). Також соціокультурний підхід акцентує увагу здебільшого до внутрішнього світу ВПО, таким чином демонструючи важливість суб'єктивного. Натомість у контексті ресурсного підходу увага зосереджується, як правило, на зовнішніх атрибутах ВПО, цим самим підкреслюючи важливість об'єктивного. У рамках цього підходу інтеграція розглядається як злагоджений процес спільного використання ресурсів ВПО та місцевими громадами, які їх приймають. Уперше ресурсний підхід представив науковій спільноті антрополог Б. Харрелл-Бонд (Harrell-Bond, 1986). Власне він визначив інтеграцію, як ситуацію, в якій приймаючі громади та внутрішньо переміщені особи можуть співіснувати, використовуючи однакові ресурси (як соціальні, так й економічні) без взаємних конфліктів. Авторка також зазначає, що ресурсний підхід є більш релевантним для українського контексту інтеграції ВПО.

Різні стратегії до інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади розглядають також Шапошникова & Пристай (2024). У їхній праці зазначається, що існують наступні стратегії інтеграції ВПО в територіальні

громади в умовах воєнного стану: політичні стратегії (у даний пункт відноситься розробка, реалізація та удосконалення законодавства, утворення та підтримка органів, що займаються питанням ВПО), соціальні стратегії (сюди відноситься психосоціальна підтримка, а саме програми психологічної допомоги та соціальної адаптації для ВПО; сюди ж відноситься доступ до освітніх та медичних послуг), а також економічні стратегії (до них належить сприяння в працевлаштуванні ВПО, а також підтримка малого та середнього бізнесу через надання грантів, кредитів та консультаційних послуг для ВПО). Зазначається також, що успішне практичне втілення даних інтеграційних стратегій напряду залежить від роботи та взаємодії представників уряду, міжнародних та/або неурядових організацій, а також самих громад.

Розглядаючи види інтеграції ВПО, варто вказати те, що тут так само, як і з визначенням даного терміну, не існує загальновизнаної класифікації видів інтеграції ВПО. Розглянемо деякі з них. Задорожна & Карпова (2018) у своїй праці зазначають, що в процесі інтеграції можна виділити три аспекти: соціально-економічний, культурний та політичний. На їхню думку, «економічна інтеграція передбачає отримання доступу до житла, освіти, зайнятості та послуг, що дозволяє людині бути повноцінним учасником у житті суспільства». У свою чергу «соціальна інтеграція відповідає за прийняття індивіда іншими членами групи», культурна – за оволодіння мовою, прийняття цінностей і звичаїв приймаючої громади, а в політичній інтеграції закладено отримання виборчих прав. Останній аспект інтеграції за вищезгаданою класифікацією є важливим компонентом інтеграції, адже він полягає у забезпеченні участі ВПО у соціально-політичному житті громади та прийнятті рішень на місцевому рівні, а також у забезпеченні можливості ВПО користуватися своїми політичними правами (Council of Europe, 2019).

Тим не менш думки дослідників різняться з приводу важливості соціальної інтеграції ВПО. Так, наприклад, у праці Grzymala-Kozłowska & Phillimore (2018) зазначається, що хоча соціальна інтеграція є важливою складовою інтеграції ВПО в суспільство, з точки зору політики, функціональним складовим інтеграції

приділяється більше уваги. Під функціональними складовими мається на увазі: професійна підготовка та перенавчання, працевлаштування, охорона здоров'я тощо. Водночас Oliver & Gidley (2015) зазначають, що соціальний капітал, що є складовою соціальної інтеграції може бути актуальним у короткостроковій перспективі, адже “social network” може стати у нагоді новоприбулим мешканцям при пошуку роботи чи отриманні необхідних послуг тощо.

Вищезгадані дослідники Oliver & Gidley (2015) у своїй праці пропонують наступну класифікацію типів інтеграції:

- структурна (охорона здоров'я, участь у ринку праці, соціальне забезпечення тощо);
- соціальна (взаємодія ВПО та членів приймаючих громад, включаючи шлюб, членство у групах, соціальний капітал тощо);
- культурна (релігійні, моральні та ціннісні аспекти інтеграції);
- громадянсько-політична (сюди відносяться виборчі права та громадська активність);
- інтеграція ідентичності (ступінь, з яким новоприбулі відчують почуття приналежності та ідентифікації з новим місцем проживання та членами нової громади).

Отже, у даному підрозділі було з'ясовано, що інтеграція внутрішньо переміщених осіб - це двосторонній процес активної взаємодії переселенців та мешканців приймаючих громад з метою досягнення злагоженості обох членів даної взаємодії. Одночасно з цим, інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади є однією з форм довгострокового рішення щодо вирішення проблеми ВПО. У даному підрозділі також було розглянуто різні підходи інтеграції (такі як соціокультурний та ресурсний), деякі класифікації даного поняття (наприклад, соціально-економічна, культурна та політична), а також стратегії інтеграції (такі як політичні, соціальні та економічні). Разом з тим, було визначено, що хоча тема інтеграції і є актуальною вже протягом багатьох років, досі немає загальновизнаного терміну інтеграції ВПО, а також єдиної класифікації її типів.

1.2 Основні чинники успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб

Досліджуючи основні чинники та характеристики успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади, можна зауважити ідентичну ситуацію, як і з визначенням даного поняття та класифікацією видів інтеграції ВПО – наразі не існує загальновизнаних чинників успішної інтеграції ВПО.

Успішна інтеграція ВПО в приймаючі громади залежить від багатьох факторів. Згідно з Krakhmalova (2019), задля досягнення соціально-економічної адаптації ВПО рішення представників місцевої влади та приймаючих громад мають бути довгостроковими, спрямованими на «забезпечення житлом, працевлаштування, соціальну інтеграцію внутрішньо переміщених осіб, реалізацію позитивного потенціалу вимушеної внутрішньої міграції, з урахуванням специфіки окремих регіонів та міжнародного досвіду».

Водночас у Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року, схваленої Кабінетом Міністрів України (2021), зазначається, що «успішна інтеграція ВПО в приймаючих територіальних громадах буде залежати не лише від політики та роботи, яку впроваджують місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, але й від ставлення членів територіальної громади до внутрішньо переміщених осіб та забезпечення взаєморозуміння між внутрішньо переміщеними особами та членами територіальної громади».

Поліщук, Олексюк & Бачинська (2023) вважають, що успішність інтеграції внутрішньо переміщених осіб залежить від сукупної взаємодії трьох основних факторів:

1. політики уряду щодо інтеграції ВПО;
2. готовності територіальної громади приймати та бачити ВПО як ресурс розвитку;
3. бажання та готовності ВПО інтегруватися до місцевої громади.

Розглядаючи основні види інтеграції, описані в попередньому підрозділі, варто звернутись до праці Гвоздь & Огінок (2022), які у своєму дослідженні описали економічну інтеграцію ВПО. Авторки зазначають, що для створення ефективної економічної інтеграції ВПО в приймаючі громади варто здійснити наступні кроки: формування навичок ефективного пошуку роботи, створення умов для підвищення кваліфікації внутрішньо переміщених осіб, формування навичок відновлення або започаткування власного бізнесу, створення умов праці з частковою зайнятістю та можливістю дистанційної роботи. Оскільки часто ВПО стають саме люди з сільської місцевості, варто зосередити увагу на перекваліфікації та навчанню ВПО, щоб вони змогли стати самостійними в міській місцевості (The World Bank, 2019).

Slobodian (2019) у своїй статті зазначає, що для оцінки успіху інтеграції внутрішньо переміщених осіб можна об'єктивно оцінити наступні показники, які і стануть чинниками успішної інтеграції ВПО в приймаючі громади:

- матеріально-фінансовий стан внутрішньо переміщених осіб (частка людей, що знаходяться в стані соціальної та економічної ізоляції, а також бідності, матеріальна та соціальна депривація ВПО, а також медіанний та середній дохід ВПО різної статі);
- побутово-житлові умови внутрішньо переміщених осіб в громадах (доля людей, що живуть у переповненому житлі);
- сфера здоров'я внутрішньо переміщених осіб (доступ до послуг охорони здоров'я, самооцінка стану здоров'я ВПО різних вікових та статевих груп).

У даному підпункті важливо також згадати про інше дослідження українських аналітиків/инь, у якому вони на основі закордонних досліджень дослідили індекс інтеграції внутрішньо переміщених осіб, який був розроблений спеціально для оцінки та вимірювання інтеграції ВПО в містах, у які вони переїхали. Серед індикаторів інтеграції були: субіндекс “Доступ до міської інфраструктури”, субіндекс “Спроможність міської влади” та субіндекс “Взаємодія”. До першого субіндексу дослідники/ці віднесли доступ до якісної інфраструктури, а також наявність міських політик у сфері охорони здоров'я,

ринку праці, житла, середньої та дошкільної освіти. До другого субіндексу відноситься наявність стратегії інтеграції ВПО або інших місцевих політик, звітів про їх виконання та наявність кількісних і якісних індикаторів оцінки у програмі інтеграції. Також сюди ж було віднесено наявність привселюдної позиції місцевої влади щодо внутрішньо переміщених осіб. Третій субіндекс стосувався відкритості органів місцевої влади (наприклад, наявність консультативного органу, який включає представників організацій переселенців, муніципалітету, інших громадських організацій, донорів та представників бізнесу) та наявності практик взаємодії місцевої влади з донорами, організаціями переселенців та іншими громадськими організаціями з метою інформування ВПО про можливості в місті (робота, навчання, проведення заходів тощо), а також створення цих можливостей (Куделя та ін., 2018). Хоча дане дослідження і мало певні обмеження (такі як брак ресурсів або суб'єктивність оцінки деяких показників), воно допомогло з'ясувати основні чинники успішної інтеграції ВПО в приймаючі громади.

Інші важливі чинники успішної інтеграції ВПО у приймаючі громади згадує у своєму дослідженні Кравчук (2023). У ньому зазначається, що вкрай важливим чинником інтеграції є активне залучення ВПО до соціально-політичного життя громади. Автор назвав це залучення “предиктором інтеграції ВПО в громади”. Також він вважає, що іншим предиктором інтеграції ВПО в приймаючі громади є громадянська та національна ідентичності, що пов'язані з почуттям солідарності та наявності спільних цілей із співгромадянами.

У свою чергу Zeitullaeva (2019) розділила типи інтеграції на “сприятливий” та “несприятливий” (“favorable” і “unfavorable”). На думку дослідниці сприятлива інтеграція – це та, в якій ВПО вважаються додатковим ресурсом для розвитку територіальної громади, що в свою чергу позитивно впливає на загальну демографічну ситуацію в регіоні. Авторка також наголошує, що за такого підходу у місцевих органах влади мають бути присутні різноманітні програми інтеграції ВПО в їхню громаду.

Shodeinde & Otabor (2018) для опису успішної інтеграції ВПО використовують теорію потреб Абрахама Маслоу. У своїй праці автори зазначають, що для успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючу громаду потреби ВПО мають бути адекватно задоволені згідно з пірамідою потреб за А. Маслоу (1 - фізіологічні потреби; 2 - потреба в безпеці; 3 - любов та приналежність; 4 - повага; 5 - самореалізація).

Підсумовуючи усе вищесказане, можна зазначити, що локальна успішна інтеграція внутрішньо переміщених осіб в приймаючі громади має багато переваг як для ВПО, так і для приймаючих громад, та може вважатись життєстійким способом вирішення проблеми ВПО (Wanninayake, 2021).

Отже, у даному підрозділі було розглянуто різні підходи українських та закордонних дослідників та авторів щодо успішних чинників інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. Хоча і немає загальновизнаних чинників та критеріїв, більшість дослідників погоджуються, що для успішної інтеграції ВПО в приймаючі громади стратегії мають бути довготривалими та залежать переважно від політики уряду та місцевої влади. Серед основних чинників та індикаторів успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади, згідно з опрацьованою літературою та дослідженнями, можна виділити: політики та стратегії уряду, що спрямовані на інтеграцію ВПО, а також реалізація даних політик та стратегій, моніторинг та оцінка потреб ВПО, наявність взаємодії між ВПО та представниками влади, а також спільнотою, в якій проживають ВПО, дотримання громадянських, політичних та суспільних прав ВПО.

1.3 Потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади

У попередніх підпунктах даного розділу було з'ясовано, що інтеграція ВПО у приймаючі громади має безліч чинників для того, щоб безпосередня інтеграція відбулась успішно. У даному підпункті буде окреслено, які саме потреби мають внутрішньо переміщені особи під час інтеграції у приймаючі громади.

Насамперед варто зазначити, що потреби ВПО повинні досліджуватися на фактичних показниках та за допомогою проведених моніторингів для того, щоб відповідні фахівці могли розробити ті чи інші програми, спрямовані на довгострокові рішення (UNHCR, 2021).

Цікаво, що науковці та дослідники по-різному класифікують потреби ВПО у процесі інтеграції у приймаючі громади. Так само вони можуть відрізнятися в тих чи інших областях. Так, наприклад, за допомогою результатів соціологічного дослідження в Ізюмській ОТГ Харківської області (2020) дослідники виділили наступні види потреб ВПО:

1. Житлові потреби
2. Освіта та навчання
3. Рівень доходів та трудова діяльність
4. Правова допомога та відновлення документів
5. Медична сфера
6. Психологічна допомога
7. Соціальна допомога та послуги
8. Реабілітаційні послуги.

Norwegian Refugee Council (2019) запропонували дещо іншу класифікацію потреб ВПО:

1. Довгострокова безпека та захист (життя без стигми та дискримінації, доступ до працевлаштування, ефективний захист з боку національних та

місцевих органів влади, захист від наземних мін, боєприпасів, що не вибухнули тощо);

2. Доступ до засобів існування та працевлаштування (ВПО мають змогу задовольняти потребу у працевлаштуванні та задовольняти інші соціально-економічні потреби, як-от потреба у преференційних заходах, які допоможуть здобути ВПО нові професійні знання чи відновити кваліфікацію тощо);
3. Досягнення достатнього рівня життя без дискримінації (ВПО мають мати достатній рівень життя, задовольняючи власні потреби у житлі, медичному обслуговуванні, їжі, чистій воді та інших засобах існування);
4. Ефективні та доступні механізми для відновлення житлових, земельних та майнових прав (ВПО повинні мати змогу отримати компенсації за зруйноване житло чи понесені збитки або мають доступ до ефективних механізмів своєчасного повернення свого житла, землі та майна).

Потреба у працевлаштуванні залишається вкрай актуальною для ВПО, адже місячний дохід 35% опитаних респондентів не перевищує 5 тис. гривень на родину (ІОМ, 2022). За даними МОМ, 60% осіб, які були працевлаштовані до переміщення, наразі втратили свою роботу.

Жиленко & Афанасьєв (2022), окреслюючи основний профіль потреб, з якими стикаються ВПО під час інтеграції в Ужгородську територіальну громаду, вказали, що важливо звертати увагу на контекст, в якому формуються ті чи інші потреби. Це пов'язано із тим, наприклад, що повномасштабна війна, яка триває ось уже третій рік, може викликати наступні стани: ПТСР, зловживання психоактивними речовинами, депресії тощо. Таким чином, у внутрішньо переміщених осіб можуть виникати і різні типи потреб, до прикладу, потреба у психологічній та/чи медичній допомозі.

Схоже із вищезгаданим дослідженням, було проведено опитування ВПО на Вінниччині щодо їхніх потреб у процесі інтеграції (Гришук, 2023). Насамперед внутрішньо переміщені особи згадують житлову потребу, адже лише 2% респондентів після внутрішньої міграції оселились у власному житлі. Також

важливе місце займає потреба у продуктах харчування та у засобах гігієни. Цікаво, що в опитуванні також було запитання про ставлення до ВПО місцевих жителів громад, в які вони переселилися. На яке 25% відсотків опитаних респондентів відповіли, що відчували упереджене ставлення до себе серед місцевих мешканців, що свідчить про підвищену потребу в активностях, направлених саме на соціальну інтеграцію ВПО.

Соціологічний центр Соціоінформ (2023) після проведення фокус-групових обговорень також представив свою класифікацію проблем та потреб ВПО у приймаючих громадах. Туди увійшли:

- Пошук та оренда житла, сплата комунальних послуг;
- Труднощі в оформленні та виплаті ВПО;
- Працевлаштування;
- Фінансові труднощі;
- Проблеми зі здоров'ям, доступ до ліків та медицини;
- Адаптація на новому місці, вирішення побутових проблем;
- Освітні потреби;
- Порушення прав та потреба в юридичній допомозі.

Цікавою є думка дослідників ГО “Алгоритм” (n.d.) про те, що потреби ВПО під час інтеграції змінюються з плином часу. Так, наприклад, у перший рік повномасштабного вторгнення основними потребами були: потреба у житлі, потреби в освіті та працевлаштуванні, потреби в їжі, чистій воді, засобах гігієни, а також потреби у сфері психічного здоров'я. З плином часу потреби ВПО змінюються, так, до прикладу, стає важливим професійний розвиток, постає питання доступу до якісних медичних послуг, а також з часом більш пріоритетними стають юридичні потреби, а саме попит на вторинну правову допомогу.

Також варто зазначити, що психосоціальні потреби нерозривно пов'язані із матеріальними. На думку Frederico (2021), задоволення лише психосоціальних потреб буде не таким ефективним, оскільки питання благополуччя зачасту пов'язані з фізичними та матеріальними потребами. Проте, на жаль, згідно з

дослідженнями, психологічна підтримка часто є не такою важливою для внутрішньо переміщених осіб. Так, у аналітичній записці про потреби ВПО у територіальних громадах Львівської області (2022) міститься інформація про те, що першочергово внутрішньо переміщені особи зацікавлені у задоволенні наступних потреб: житло, харчування, одяг та взуття, засоби гігієни, ліки тощо. Натомість організацію дозвілля та психологічну підтримку вони вважають другорядними потребами.

Окрему увагу варто приділити потребам внутрішньо переміщених осіб у медичній сфері, адже згідно з дослідженнями ВПО мають більш обмежений доступ до медичних послуг порівняно із жителями приймаючої громади, в яку вони інтегруються. До того ж вказується, що ВПО мають більшу смертність та гіршу оцінку власного здоров'я (Cantor et al., 2021). Схожі дані можемо зустріти в дослідженні Miliband & Tessema (2018), де зазначається, що смертність ВПО в два рази більша, ніж у місцевих жителів, що ще більше акцентує увагу саме на медичних потребах ВПО під час інтеграції.

Варто також згадати про потреби дітей-ВПО, адже за оцінками United Nations Children's Fund під час якихось травматичних подій діти найчастіше піддаються насильству та аб'юзу. До того ж виникає ризик збільшення дитячих самогубств, а також переривання навчання, що викликає додатково освітні потреби (Sambo, 2017). Про освітні потреби згадали також українські дослідники. Складярова (2022) вважає, що підготовка дітей шкільного віку до здобуття освіти в приймаючих громадах є вкрай важливим питанням. Це, у свою чергу, викликає певні організаційні труднощі, такі як облаштування бомбосховищ у школах та дитячих садках для комфортного перебування там під час повітряних тривог.

У дослідженні Борисова & Процишин (2023) було виявлено потреби жінок та дівчат ВПО в Тернопільській області. Найбільше постала потреба у речах першої необхідності, також актуальними виявились потреби, пов'язані з наданням медичних послуг. Крім того, доволі високим виявився рівень потреби

у соціальній підтримці, а також в інформаційній допомозі (інформування про виплати, житло тощо).

Отже, у даному підпункті було розглянуто основні потреби внутрішньо переміщених осіб під час інтеграції у приймаючі громади. Загалом потреби ВПО можна розділити на наступні типи: житлові потреби, потреби в освіті та навчанні, потреби в працевлаштуванні, потреби у правовій допомозі та відновленні документів, потреби, пов'язані з медичною сферою, потреби у психологічній та соціальній допомозі, а також потреби у реабілітаційних послугах. Окрему увагу більшість дослідників звертають саме на потреби у сфері охорони здоров'я, адже часто ВПО стикаються із обмеженим доступом до медичних послуг порівняно з мешканцями приймаючої громади. Також дослідники акцентують увагу на освітніх потребах дітей ВПО. На відміну від освітніх потреб, рідше згадуються потреби у психологічній допомозі, оскільки часто ВПО вважають ці потреби другорядними.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Час та місце проведення дослідження

Дослідження проводилося протягом січня-квітня 2024 року в місті Івано-Франківську на базі Спільноти святого Егідія (Sant'Egidio). Це міжнародна християнська організація, яка займається допомогою бездомним особам, людям похилого віку в геріатричних пансіонатах, ромським родинам тощо. Спільнота була заснована в 1968 році в Римі, в Україні Спільнота святого Егідія діє з кінця 1991 року, а безпосередньо в Івано-Франківську – з 2003 року. З лютого 2022 року організація активно допомагає внутрішньо переміщеним особам, створивши потужний гуманітарний центр в Івано-Франківську (та в інших містах), куди члени спільноти запрошують внутрішньо переміщених осіб. Також щосуботи Спільнота святого Егідія організовує «Школу миру» для дітей-переселенців. У центрі допомоги облаштована спеціальна дитяча кімната, де діти мають можливість виконувати спільно із волонтерами домашні завдання і якісно проводити час.

2.2 Етапи проведення дослідження

Дослідження проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області проводилося у три етапи: підготовчий, основний і заключний.

На першому етапі (січень-березень 2024 року) було визначено тему, мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Також у цей час був проведений огляд зарубіжної та вітчизняної літератури щодо загальних засад інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади, основних чинників успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, а також потреб внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади. На цьому етапі був обраний метод

дослідження (напівструктуроване інтерв'ю) та розроблений відповідний інструментарій для опитування внутрішньо переміщених осіб, що проживають в Івано-Франківській області. Водночас підготовчий етап включав визначення критеріїв відбору респондентів і пошук каналів комунікації з даною цільовою аудиторією.

На другому етапі (квітень 2024) відбувалося встановлення контакту з респондентами і домовленість про зустріч з ними. Пізніше було проведено двадцять напівструктурованих інтерв'ю за допомогою платформи Zoom і телефонного зв'язку. Зібрані дані згодом було транскрибовано.

Третій етап (квітень-травень 2024) включав аналіз даних, які були отримані під час інтерв'ю, узагальнення результатів і формування висновків.

2.3 Процедура проведення дослідження

У результаті опрацювання літератури були виявлені основні чинники успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, а також основні потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі цієї інтеграції. На основі цього був розроблений відповідний інструментарій, а саме гайд напівструктурованого інтерв'ю (додаток А).

Після визначення каналу доступу до даної групи клієнтів, яким стала Спільнота святого Егідія в Івано-Франківську, відбувся телефонний дзвінок до координатора Спільноти, який також керував практикою дослідниці, і було погоджено, що організація посприє пошуку респондентів для участі в інтерв'ю.

Після отримання відповідних контактів потенційним респондентам були надіслані особисті повідомлення у Telegram із запрошенням до участі в дослідженні, в яких зазначалися тема, мета і завдання дослідження, орієнтовний час інтерв'ю та яким чином були отримані їх контактні дані. Всього було надіслано запрошення 35-ом внутрішньо переміщеним особам, які мешкають в Івано-Франківській області. З них 20 осіб погодились взяти участь у дослідженні.

Серед найчастіших причин відмови були наступні: небажання брати участь в інтерв'ю, недостатня кількість часу, відсутність труднощів у процесі інтеграції.

На початку інтерв'ю усі респонденти були поінформовані щодо особливостей його проведення та висвітлення результатів дослідження. Була отримана усна згода від усіх респондентів щодо запису інтерв'ю для подальшого його транскрибування та збереження усіх важливих деталей. Також зазначався процес збереження конфіденційності, а саме видалення запису розмови зі всіх інформаційних носіїв після її транскрибування, а також висвітлення результатів дослідження у безособовій формі. За особистим запитом респондентів надавалася уточнююча інформація щодо дослідження, а також самих питань інтерв'ю.

Збір даних відбувався у форматі індивідуальних відеоконференцій Zoom, проте на прохання респондентів два інтерв'ю було проведено в телефонному режимі. Середня тривалість одного напівструктурованого інтерв'ю склала 30 хвилин. Опісля проведення усіх інтерв'ю відбувався аналіз зібраних даних.

2.4 Методи та інструменти дослідження

Дизайн дослідження є розвідувальним. Для дослідження було обрано якісну методологію. Основним методом збору даних було обрано напівструктуровані інтерв'ю з внутрішньо переміщеними особами.

Як зазначає Alan Bryman (2012), використання якісних методів дозволяє глибше дослідити точку зору опитуваних респондентів, і саме за допомогою якісних методів дослідник може зрозуміти, що учасники інтерв'ю вважають релевантним і важливим. Також значна перевага того ж методу напівструктурованих інтерв'ю полягає у тому, що дослідник може дотримуватися чіткої структури запитань та контролювати процес спілкування, а респондент має можливість розкривати деталі свого досвіду у повному обсязі. Тож саме за допомогою методу напівструктурованих інтерв'ю є можливість ефективно

дослідити труднощі та потреби внутрішньо переміщених осіб під час інтеграції у нову громаду.

У процесі дослідження був використаний гайд для напівструктурованого інтерв'ю з внутрішньо переміщеними особами, які проживають в Івано-Франківській області. Він складався з трьох блоків. Насамперед це блок про соціально-демографічні характеристики особи, такі як вік, стать, рід зайнятості, сімейний статус, наявність неповнолітніх дітей, а також інформація про те, звідки особа переїхала та скільки часу проживає в Івано-Франківській області. Другий блок запитань називався «Основні проблеми внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області» і містив у собі запитання, покликані дослідити досвід ВПО у перший час проживання у місті, а також з'ясувати виклики, з якими зіткнулася особа у процесі інтеграції у нову громаду. Третій блок запитань називався «Потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області» і мав на меті виявити, що саме потрібно ВПО для того, щоб почувати себе у місті «своїм(єю)». Загалом питання були побудовані на основі виявлених під час аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади.

2.5 Характеристика вибірки

Вибірку було сформовано методом зручності, додатково був використаний метод «снігової кулі». Методом зручності, оскільки було встановлено контакти всередині організації, що працює з внутрішньо переміщеними особами, відповідно був доступ до бази ВПО. Методом «снігової кулі», так як передбачено, що респонденти будуть ділитися контактами один одного. Тобто кожному респонденту пропонувалося дати контакти іншого представника з числа ВПО (знайомого, друга, колеги), щоб таким чином досягти доступу до більшої кількості респондентів.

Вибірка респондентів формувалася за такими критеріями:

- Стать – жіноча/чоловіча;
- Вік – від 18 років;
- Рід зайнятості, сімейний статус, наявність дітей – максимально варіативні;
- Обов’язковість проживання в межах Івано-Франківської області у статусі ВПО (час проживання довільний, однак чим менший, тим краще – для більш об’єктивного збору даних).

Соціально-демографічні характеристики даної групи респондентів представлені у таблиці 2.5.1

Таблиця 2.5.1 Характеристики респондентів

№	Стать і вік	Рід зайнятості	Сімейний статус	Наявність неповнолітніх дітей	Звідки приїхали?	Місце проживання зараз	Час перебування у громаді
1	Ж, 20	Студентка	Незаміжня	Немає	Харків	м. Івано-Франківськ	2 роки
2	Ж, 74	Пенсіонерка	Заміжня	Немає	Харків	м. Івано-Франківськ	2 роки
3	Ч, 29	Безробітний	Неодружений	Немає	Херсон	с. Марківці	1 рік
4	Ж, 41	Безробітна	Заміжня	2 дітей по 12 років	Харків	м. Івано-Франківськ	1,5 року
5	Ж, 35	Безробітна	Заміжня	2 дітей 9 і 2,5 роки	Миколаїв	м. Івано-Франківськ	2 роки
6	Ж, 35	Безробітна	Заміжня	2 дітей 10 і 5 років	Нікополь	м. Івано-Франківськ	1,5 року
7	Ч, 21	Студент-друкар	Неодружений	Немає	Харків	м. Івано-Франківськ	2 роки
8	Ж, 48	Вчитель	Заміжня	Син, 15 років	м. Селидове	м. Івано-Франківськ	2 роки

9	Ж, 36	Юрист	Незаміжня	Немає	Краматорськ	м. Івано-Франківськ	2 роки
10	Ж, 35	Психолог	Розлучена	Донька, 6 років	Слов'янськ	м. Івано-Франківськ	2 роки
11	Ж, 35	Викладач	Заміжня	Син, 5 років	Харків	м. Івано-Франківськ	2 роки
12	Ж, 33	Фітнес-тренер	Заміжня	Донька, 8 років	Харків	м. Івано-Франківськ	2 роки
13	Ж, 35	Безробітна	Заміжня	2 дітей, 8 і 4 роки	Бахмут	м. Івано-Франківськ	2 роки
14	Ч, 19	Студент	Неодружений	Немає	смт. Нижня Дуванка	м. Яремче	2 роки
15	Ж, 27	Менеджер	Заміжня	Донька, 4 роки	Харків	м. Івано-Франківськ	1,5 року
16	Ч, 32	Мерчендайзер	Неодружений	Немає	Херсон	м. Івано-Франківськ	1,5 року
17	Ж, 37	Безробітна	Заміжня	2 дітей, 8 і 17 років	с. Козачі Лагері	м. Коломия	2 роки
18	Ч, 34	Приватний підприємець	Одружений	Немає	м. Попасна	м. Івано-Франківськ	2 роки
19	Ч, 31	Військовослужбовець	Неодружений	Немає	м. Буча	м. Івано-Франківськ	2 роки
20	Ж, 36	Майстер манікюру	Заміжня	Донька, 14 років	Харків	м. Івано-Франківськ	1,5 року

Вибірка не є репрезентативною, тому результати дослідження не можуть поширюватися на генеральну сукупність чи вважатися такими, що об'єктивно висвітлюють ситуацію в Івано-Франківській області.

2.6 Етичні засади та обмеження дослідження

Дослідження було проведено з дотриманням дослідницької етики. Перед початком інтерв'ювання усім респондентам було повідомлено тему та мету дослідження, а також роз'яснено процедуру проведення інтерв'ю. Було поставлено наголос на тому, що участь в інтерв'ю є абсолютно добровільною і в будь-який момент респондент може припинити його, а також відмовитися давати відповідь на якесь запитання, якщо у цьому є потреба. Було отримано згоду кожного респондента на участь у дослідженні та запис інтерв'ю. Водночас учасникам дослідження гарантувалося дотримання принципу конфіденційності, що передбачав захист даних і представлення результатів дослідження у безособовій формі. Також особиста інформація респондентів була використана тільки для аналізу в ході дослідження і жодним чином не передавалася третім особам. Більше того, проведення інтерв'ю було здійснено з точки зору філософії етичного абсолютизму, що означає, що від респондентів не вимагалось давати конкретні відповіді на поставлені запитання, а розмова йшла своїм ходом.

Окрім того, респондентам надавалося право отримати результати дослідження після його завершення, вони були надіслані дослідницею на електронну адресу тих осіб, які виявили бажання з ними ознайомитися.

Основним обмеженням дослідження є те, що всі відповіді респондентів стосовно їхніх труднощів та потреб під час інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області є доволі суб'єктивними, відповідно не можуть характеризувати загальні тенденції. Також обмеженням є нерепрезентативність даного дослідження у зв'язку із формування вибірки методами зручності та «снігової кулі», що також означає неможливість поширення даних на генеральну сукупність внутрішньо переміщених осіб, котрі проживають у межах Івано-Франківської області. Ще одним обмеженням є невключеність у дослідження респондентів, що живуть у місцях компактного поселення, через відсутність доступу до цієї категорії осіб.

2.7 Концептуалізація та операціоналізація понять

Внутрішньо переміщені особи – це особи або групи осіб, які вимушено покинули свої домівки, не перетинаючи державні кордони, через такі чинники, як: збройні конфлікти, стихійні лиха або техногенні катастрофи, порушення прав людини, ситуації насильства загального характеру й інші надзвичайні обставини (UNHCR, 1998).

Потреба – необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення.

Під «інтеграцією» розуміється двосторонній процес активної взаємодії внутрішньо переміщених осіб та приймаючої громади з метою взаємної адаптації і налагодження спільного використання ресурсів.

Термін «приймаюча територіальна громада» означає місто чи село, де внутрішньо переміщені особи, що не проживають у формальних або неформальних таборах біженців, можуть тимчасово або постійно знаходити притулок та проживати (Beyani, 2013).

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПОТРЕБИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ У ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ ІВАНО- ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Проблеми внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області

Вимушено переїжджаючи в інше місто, внутрішньо переміщені особи стикаються з чималою кількістю труднощів на шляху до інтеграції у нову громаду. Це насамперед пошук житла, адаптація до нового міста, облаштування побуту тощо. Найпоширенішою відповіддю серед респондентів на запитання «З якими труднощами ви зіткнулися у перші місяці після приїзду?» став саме пошук житла.

«Було неймовірно тяжко знайти житло. Ти телефонуєш ріелторам, і як тільки вони чують, що в тебе двоє дітей, що ти переселенка, тобі навіть не показують квартиру, навіть не хочуть передзвонювати.» (Респондентка 6)

«Якщо не враховувати стрес, неможливість усвідомити те, що відбулося, та втрату всього матеріального, то найбільші труднощі – це неможливість знайти вільне житло.» (Респондент 18)

«Найбільш болюче питання – це було знайти вільне житло. Про ціни я взагалі мовчу. Оренда тут дуже дорога. А ще гнітить те, що вартість квартири зовсім не відповідає її умовам.» (Респондентка 20)

Другою найбільш поширеною проблемою серед опитаних респондентів виявилось працевлаштування у новому місті. Варто зазначити, що серед 20-ти респондентів шестеро осіб були безробітними, хоча про труднощі із роботою зазначало значно більше ВПО.

«На роботу важко влаштуватися, бо в містах на сході України в основному люди працюють на промислових підприємствах, а тут одні піцейоли

та баристи. І в тебе є досвід, в тебе є освіта, але тут ти з усім цим недоречна.»
(Респондентка 6)

«Були великі складнощі з роботою. Коли люди чують, що тобі 35, а ще в тебе двоє дітей, то одразу відмовляються деś тебе влаштувати. Надають перевагу молодим або бездітним.» (Респондентка 13)

«Великою проблемою виявилось знайти роботу. Особливо роботу за профілем. Пощастило тим людям, які ще в час карантину перейшли на онлайн. Мені ж довелося 3 місяці ходити на співбесіди, щоб влаштуватися хоч кудись.»
(Респондент 16)

Багато респондентів також зазначали, що стикнулися з труднощами, пов'язаними з адаптацією до нового міста та нових умов проживання. Особливо у перші місяці після приїзду до Івано-Франківська викликом стало звикнути до розташувань важливих об'єктів інфраструктури, таких як магазини, поліклініки, парки тощо, зрозуміти місцеві традиції та культуру і загалом освоїтися у новому місті.

«Основні труднощі, з якими я зіткнулася, були пов'язані з адаптацією. Мені було складно звикнути до міста, до того, що де знаходиться і як туди добратися. Також інші умови, до яких потрібно було пристосуватися, ритм міста, його звички тощо.» (Респондентка 1)

«Саме по приїзду у місто проблем ніяких не було, просто було нерозуміння (через незнання), куди звертатися і що робити, бо коли я приїхав мені було 17 років, самостійно я ще не жив, ніде не працював, тому було страшно від такого роду досвіду.» (Респондент 14)

Не менш вагомою проблемою було облаштувати побут, оскільки багато внутрішньо переміщених осіб приїжджали до міста з одними валізами, в яких були тільки найнеобхідніші речі.

«Ми виїхали з двома сумками. Тому приїхавши сюди потребували всього. Це і постільна білизна, одяг/взуття, засоби гігієни, продукти харчування тощо.»
(Респондентка 8)

«Були труднощі у побуті, не було кухні, ванни, пральної машинки, жили у будинку, якому 50 років, і де навіть підлоги не було. Будинок був на горі, на останній, у школу йшли 40 хвилин, через три гори, і в дощ і в сніг. Лікарня далеко, треба наймати машину, щоб доїхати, а не хочуть тебе вести, бо ти не місцева.» (Респондентка 17)

Також неодноразово респонденти згадували про труднощі, пов'язані з переходом на українську мову.

«У перші місяці у мене був страх, що місцеві мешканці мене зневажають через спілкування російською.» (Респондент 3)

«Було складно через мовний бар'єр, бо я ніколи не спілкувався українською. Через спілкування російською мене тут цькували, і мені прийшлося під тиском перейти на українську.» (Респондент 7)

Ще однією трудностю у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області, про яку зазначали респонденти, було влаштування дитини у дитсадок. Особливо це стосувалося сімей, які приїхали з маленькими дітьми, і мали потребу у дитячому садку, щоб могли вдень працювати.

«Було складно влаштувати дитину в садок. Ми два місяці намагалися і аж на третій вийшло. Вже навіть думали йти на прийом до Марцінків, щоб якось вирішити це питання.» (Респондентка 13)

На запитання «Що/хто вам допомагав у цей момент?» респонденти найчастіше відповідали, що допомагали рідні, знайомі, які жили в місті, волонтери і просто небайдужі люди.

«Допомагали рідні, знайомі, сусіди. А найбільше ми вдячні власникам житла, до якого заселилися. Вони нас дуже тепло прийняли, підказали де, що знаходиться, де видають гуманітарну допомогу. Часто запрошували нас до себе на дачу. Дуже приємні люди.» (Респондентка 5)

«Протягом перших чотирьох місяців допомогли дуже дальні родичі, яких ми бачили вперше, вони безкоштовно надали притулок у своєму приватному будинку в селі Косівського району. Тоді неможливо було знайти якесь житло.

Ми жили в одній з кімнат будинку, жили з цими людьми однією родиною і дотепер у нас теплі стосунки.» (Респондент 18)

Більшість із труднощів опитані респонденти змогли подолати, проте для основної частини внутрішньо переміщених осіб досі залишається актуальним питання із житлом. Практично кожен другий респондент зазначав, що зараз не вистачає власного житла.

«Єдине чого не вистачає це свого житла, а так все добре. Діти адаптувалися і я теж.» (Респондентка 5)

«Проблема, що винаймаємо житло. Хотілося б мати власне житло, як це було вдома.» (Респондентка 8)

Також респонденти зазначали, що зараз у них з'явилися труднощі, пов'язані з невизначеністю.

«Тепер з'явилася невизначеність. Що робити далі? Що робити з роботою? Що робити з житлом? Коли прожила тут 2 роки, то вже почала думати, а що робити далі, а чи залишатися тут, а чи їхати кудись ще?» (Респондентка 9)

«Зараз відчуваю більше емоційні і психологічні труднощі. Тому що, коли ти живеш не вдома, то ти живеш на чемодані. Завжди готовий поїхати додому, але не знаєш, коли це станеться. Тому життя трохи на паузі. Не знаю, чи шукати тут роботу, чи віддавати дитину у школу в Франківську. Ти не можеш щось вирішувати, не можеш загадувати, не можеш жити спокійним життям.» (Респондентка 11)

Що стосується доступу до медичних послуг й отримання якісного медичного обслуговування в місті Івано-Франківську та в інших приймаючих громадах Івано-Франківської області, то з цим труднощів в основному не було. Більшість опитаних респондентів зазначали, що задоволені якістю медичного обслуговування і ставленням лікарів.

«Труднощів ніяких не було. Медична система мені тут подобається. Для переселенців є дуже багато гарних медичних програм. Наприклад, «Клініка святого Луки» виділяє певну суму, яку може використати переселенець. Тому в

принципі медична система тут дуже адаптована для того, щоб надати допомогу всім.» (Респондентка 11)

«Зверталася неодноразово до медичних закладів. Проблем жодних не було. Лікарі хороші, люб'язні, якщо є якісь питання, усе розказують, пояснюють.» (Респондентка 14)

«У медичні заклади зверталися. Обслуговування гарне, лікарі хороші й уважні. Сімейній лікарці можу зателефонувати за потреби, коли якась довідка у школу потрібна чи якісь інші питання, вона завжди з радістю відповість і проконсультує.» (Респондентка 20)

Проте є поодинокі випадки, коли респонденти мали проблеми з пошуком необхідного спеціаліста або з можливістю пролікуватися у місті.

«У Франківську здоров'я погіршилося на фоні стресу та емоційних переживань. Доводилося часто звертатися до лікарів. У Харкові якість обслуговування вища, хоч і дорожче, але там краще лікуватися. Тут складно знайти хорошого спеціаліста.» (Респондентка 4)

«У мене дитина з інвалідністю, тут лікарі не хочуть нею займатися. Кажуть їдьте у Харків, їдьте у Львів, Київ. Маму з онкологією також не хотіли лікувати. Також є проблема записатися до лікаря. Зараз зі старшою дитиною ми вже 2 місяці не можемо потрапити до офтальмолога.» (Респондентка 13)

Підсумовуючи, основними проблемами внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області були наступні: пошук житла, працевлаштування, облаштування побуту, влаштування дитини в дитсадок/школу, мовний бар'єр, а також труднощі, пов'язані з адаптацією у новому місті. Справлятися із цими труднощами ВПО допомагали рідні, близькі, друзі, небайдужі люди, яких вони тут зустріли, а також місцеві благодійні та волонтерські організації. Що стосується отримання медичних послуг, більшість осіб, які зверталися до медичних закладів, зазначають, що задоволені якістю отриманих послуг, однак трапляються випадки, коли лікарі не здатні зайнятися лікуванням пацієнта і направляють його у інші, більші міста.

3.2 Потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області

Говорячи про найактуальніші потреби внутрішньо переміщених осіб після приїзду до Івано-Франківської області, варто виділити базові потреби – безпека, житло, продукти харчування, одяг та взуття, засоби гігієни, ліки тощо. Більшість опитаних респондентів приїжджали у громаду з невеликою кількістю власних речей, тому потребували практично усього.

«Було все актуально. Житло, посуд, постіль, подушки, ковдри, одяг, взуття, ліки, все. Все, що треба для життя.» (Респондентка 5)

«Ми виїхали з двома сумками. Тому, приїхавши сюди, потребували всього. Це і постільна білизна, одяг/взуття, засоби гігієни, продукти харчування тощо.» (Респондентка 8)

«Житло, одяг, їжа. Ми сюди приїхали взагалі без нічого. Буквально ми сиділи в підвалі і нас забрали за 10 хвилин. Все, що ми встигли взяти – це суміш дитині і памперси.» (Респондентка 13)

«Ми приїхали з двома валізами дитячих речей і з нами ще був пес. Потребували все, починаючи з мінімального рушника або виделки. Спочатку було таке сприйняття, що я не буду купувати, бо в мене це все є вдома, але з часом зрозуміла, що потрібно купувати і стіл, і мікрохвильовку, бо в селі, де ми проживали, щоб нагодувати дитину перед школою треба розтопити плиту і нагріти їжу.» (Респондентка 17)

Проте респонденти також неодноразово зазначали, що на початку свого перебування у новій громаді мали велику потребу у спілкуванні з іншими й у близькості з кимось.

«Також тут у мене не було ніяких знайомих, тому не було з ким спілкуватися. Спілкування у перші місяці дуже не вистачало.» (Респондент 7)

«Спілкування теж не вистачало, бо люди дивились на тебе і говорили “понаїхали”. Тому переселенці більше гуртувались разом.» (Респондентка 17)

«Також була велика потреба у спілкуванні з іншими. Знайти коло оточення, де б ти почував себе як в сім'ї.» (Респондент 19)

Станом на зараз потреби ВПО дещо видозмінилися, оскільки пройшло уже більше двох років, відколи вони переїхали в Івано-Франківську громаду. На даний момент потреби опитаних респондентів стосуються більше саморозвитку, розвитку дітей, а також рекреаційних послуг.

«Хотілося б більше культурних подій у місті, якихось творчих вечорів, а також місць для їх проведення.» (Респондентка 1)

«Хотілося б щоб дитина відвідала якийсь оздоровчий табір, щоб місцева громада виділила путівки для відпочинку дітей-переселенців.» (Респондентка 8)

«Я б не відмовилася від комп'ютерних курсів. Також хотілося би більше ДЮСШ у місті, щоб дитина відвідувала якісь спортивні секції і розвивалася. Тут їх не вистачає.» (Респондентка 14)

«Для дітей хотілося би, щоб були курси англійської безкоштовні або заняття у музичній школі.» (Респондентка 20)

Також дві респондентки згадали, що хотіли би курси для професійного зростання (P5) або курси для підвищення кваліфікації (P13).

Попри те, що у фокусі потреб внутрішньо переміщених осіб зараз є власний розвиток, а також розвиток їхніх дітей, потреба у житлі для багатьох респондентів залишається актуальною і сьогодні.

«Зараз досі актуальною є потреба у житлі. У нас однокімнатна квартира і вона настільки маленька, що немає куди поставити дитині стіл для навчання, дуже не вистачає простору.» (Респондентка 6)

Також для деяких респондентів актуальною залишилася потреба у працевлаштуванні.

«Найбільш актуальною потребою є влаштуватись на роботу. Я пробувала влаштуватись, десь тиждень, десь два тижні стажуюсь, потім кажуть “Ви така працююча, Ви нам підходите”, а потім “Ми вам передзвонимо” або “Нам більше не потрібні працівники” і не заплатили за стажування.» (Респондентка 17)

На запитання «Чи можете Ви задовольнити свої потреби самостійно?» респонденти здебільшого відповідали, що намагаються, проте щоразу це стає все складніше. Цікавою також є риторика респондентів про те, що вони надіються тільки на себе і ні від кого не очікують допомоги.

«Ми не розраховуємо дуже на когось. Намагаємося своїми силами усе зробити.» (Респондентка 20)

Втім, на думку опитаних респондентів, місцева громада могла б посприяти задоволенню їхніх потреб, якщо б зайнялася врегулюванням цін на оренду житла або створила якісь альтернативи у вигляді державного житла або програм для житла іпотечного формату.

«Головна проблема – це дорога оренда житла. Місцева громада може створювати якісь альтернативи, де люди можуть знімати житло у держави, наприклад.» (Респондентка 11)

«До прикладу, якщо були б програми для житла іпотечного формату або більше шелтерів для ВПО». (Респондентка 15)

«Ну напевно лише дуже незначним чином, може якби була якась регламентація цін на житло для ВПО або збільшення виплат, це вже б суттєво вплинуло, але скоріш за все ніхто цього робити не буде.» (Респондентка 17)

«Місцева громада могла б частково покрити витрати на оренду або зробити якесь регулювання цін на оренду житла. Неприємно, що власники приміщень або не бажать реєструвати договори офіційно, бо не хочуть сплачувати податки державі, або занижують ціни в офіційних договорах, щоб зробити податки мінімальними.» (Респондент 18)

У контексті потреб багато респондентів також згадували, що їм не вистачало прийняття і розуміння з боку місцевих їхньої ситуації. Практично в кожного з опитаних ВПО виникали конфлікти чи то непорозуміння з місцевими мешканцями або ж вони були свідками таких непорозумінь. Зазвичай усі вони стосувалися мовних аспектів, а саме використання внутрішньо переміщеними особами російської мови або деяких російських слів.

«Усі непорозуміння відбувалися на мовному ґрунті. Була свідком, коли водії автобусів, чуючи якусь фразу російською мовою, відмовлялися везти пасажирів.» (Респондентка 1)

«Був свідком, коли офіціант зробив зауваження хлопцю через російську мову у форматі “Чому не державною?”, ну і мені теж неодноразово зауваження робили» (Респондент 3)

«Був конфлікт, коли в магазині донька сказала щось російською, і нам зробили зауваження і сказали вийти з магазину.» (Респондентка 5)

«Була свідком багато разів, коли на зупинках чи в громадському транспорті місцеві погано висловлювалися щодо ВПО на кишкет “Понаїхали”, “Ходять тут свої права качають”, “Ціни через них підняли”, “Не можуть вивчити українську” тощо.» (Респондентка 13)

«Бачила, як старші жіночки місцеві, коли побачили, що переселенцям роздають гуманітарну допомогу, підійшли і почали говорити “Що ви тут поприходили, їдьте свої руїни розбирайте”.» (Респондентка 14)

«Буває, що стикаємось з непорозумінням з боку місцевого населення, часто кажуть “москалі”, “понаїхали” і так далі. Шкода, що люди не розуміють, з якого пекла ми виїхали і лишившись всього, а тут ще намагаються повчати...» (Респондент 18)

У ході інтерв'ю вдалося з'ясувати, що діти п'ятьох респондентів зазнали булінгу від місцевих дітей на дитячих майданчиках чи то у школі, також одна респондентка зазначила, що була свідком булінгу російськомовних дітей від вчителів.

«Дитина розмовляла російською мовою, а діти місцеві його ображали, називали “москалем”, булили.» (Респондентка 4)

«Була свідком, коли працювала в ліцеї і бачила, як вчителі булили російськомовних дітей за мову. Це було жахливо.» (Респондентка 11)

«Дитину булили у дворі, казали, що він – “москаль”, що його батьки – “вбивці”. Включали пісню “Геть з України, москаль некрасивий”.» (Респондентка 13)

«Був булінг дитини через мову. Ми навіть відвідували дитячого психолога, бо дитину обзивали “москалем”, ганялися за ним зі словами “лови окупанта”.»
(Респондентка 15)

«У садочку був випадок з помічником вихователя, яка сказала дитині, що коли вона попросить українською попити, тоді вона їй дасть водичку, поки вона не скаже українською, вона водички не отримає.» (Респондентка 17)

Зважаючи на ці речі, ВПО хотілося б, щоб місцеві жителі були більш толерантні до них і не такі відсторонені від їхніх проблем. Адже соціальна інтеграція неможлива без прийняття членами громади внутрішньо переміщених осіб.

«Хотілося б, щоб у місті було відсутнє гостре мовне питання, а також, щоб у місцевих було більше толерантності до людей з інших областей. Але мені здається, це неможливо, бо тут своя культура та свої традиції.» (Респондент 18)

Отже, основними потребами внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області були житло і речі першої необхідності, такі як продукти харчування, одяг та взуття, засоби гігієни, медикаменти, побутові товари тощо. Окрім того, у перші місяці після приїзду ВПО гостро відчували потребу у спілкуванні з іншими, так як часто приїжджали самі, і не мали у громаді жодних друзів чи знайомих. Станом на сьогодні потреби внутрішньо переміщених осіб дещо змінилися і тепер в основному стосуються саморозвитку, розвитку дітей та рекреаційних послуг. Проте потреба у житлі та працевлаштуванні досі залишається актуальною для деяких переміщених осіб. Усі ці потреби внутрішньо переміщені особи намагаються задовольнити самостійно, однак вважають, що місцева громада могла б допомогти врегулювати ціни на оренду житла чи створити альтернативні способи для ВПО винаймати житло дешевше, до прикладу, у держави. Також у чималій кількості ВПО виникали конфлікти або непорозуміння з місцевими мешканцями з приводу вживання російської мови чи деяких її слів, багато дітей-переселенців зазнали

булінгу від місцевих дітей і вчителів. Тому внутрішньо переміщеним особам хотілося б, щоб місцеве населення було більш толерантним і лояльним до них.

3.3 Основні чинники успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади Івано-Франківської області

Успішна інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади залежить від багатьох чинників. Це і залучення ВПО до соціально-політичного життя громади, і створення більшої кількості робочих місць, і бажання та готовність самих внутрішньо переміщених осіб інтегруватися до місцевої громади. На запитання «Що вам допомагає/допомогло пристосуватися до умов життя в Івано-Франківську?» 14 із 20 респондентів зазначило, що це була підтримка їхньої сім'ї і друзів та знайомство з новими людьми, з якими вони тут потоваришували.

«Мені допомогла підтримка моїх рідних, підтримка чоловіка, підтримка мого оточення і внутрішня сила також.» (Респондентка 8)

«Спочатку було важко і страшно, особливо в селі. Коли переїхали до міста спочатку лікувались, потім почали знайомитись з різними людьми, почала волонтерити, там і знайшла багато друзів, які допомогли мені пристосуватися до міста і відчутти себе тут “своєю”». (Респондентка 17)

Також дві респондентки були уже вдруге внутрішньо переміщеними, тому вони вже знали, як треба діяти, щоб інтеграція була успішною.

«Мені допомогло моє розуміння того, що я вже другий раз ВПО. Що треба починати спочатку. Треба зібратися, зрозуміти, що і як, і діяти. І звісно що підтримувати себе.» (Респондентка 10)

Серед інших відповідей були також: надія, віра в Бога, вільне володіння українською мовою та допомога іншим.

Також 15 із 20 респондентів зазначили, що їм вдалося успішно інтегруватися в Івано-Франківську громаду. До слова, для них успішна

інтеграція – це коли ти відчуваєш себе у місті “своїм”, тобі тут затишно і комфортно, і ти можеш себе тут реалізувати.

«Коли ти відчуваєш себе тут людиною, коли ти відчуваєшся впевнено в місті. Коли ти виходиш на вулицю і ти як вдома, тобі комфортно, ти не соромишся людей.» (Респондентка 6)

«Це тоді, коли ти можеш назвати місто “своїм домом”. Мене навіть коли питають, звідки я, то я кажу, що з Івано-Франківська, а вже потім додаю, що переїхала сюди з Харкова.» (Респондентка 12)

На думку респондентів їхній успішній інтеграції у місцеву громаду сприяла власна комунікабельність, відкритість до людей і бажання адаптуватися до міста і його звичок.

«Я інтегрувалася завдяки моїй комунікабельності і відкритості до людей. Якби я була більш замкнута в собі, то це було б дуже важко на новому місці.» (Респондентка 6)

«Моя активна життєва позиція дозволила мені легко інтегруватися в Івано-Франківську громаду. Це і спілкування з місцевими, і волонтерство, і відвідування різноманітних заходів та культурних подій у місті. Загалом, якщо є бажання, то можливості завжди знайдуться.» (Респондентка 8)

«Так, мені вдалося інтегруватися. Допомогла спільна ідея, мета, якою були об’єднані українці в перший час. Також допомогла залученість до місцевих волонтерських організацій і бажання допомагати іншим.» (Респондент 19)

Респонденти, які не могли відзначити свою успішну інтеграцію у громаду підкреслювали, що їм бракує фінансової підтримки, свого житла, а також роботи.

Важливою частиною інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади є встановлення контактів з місцевими мешканцями з метою відчуття прийняття себе членами громади. Більшість респондентів змогли налаштувати ці контакти і мають декількох хороших знайомих у місті. Як правило, це їхні сусіди, орендодавці або батьки, з якими вони познайомилися на дитячих майданчиках чи в школі.

«Спілкуюся з батьками на дитячому майданчику, з власниками житла, з сусідами. Люди приємні, запрошують на різні заходи/свята, допомагають, чим треба.» (Респондентка 5)

«Я сама по собі комунікабельна людина, можливо це відгук професії вчителя, тому труднощів зі спілкуванням не було. Багато з ким потоваришувала із місцевих, у нас доволі теплі й дружні стосунки.» (Респондентка 8)

«Тут усі дуже привітні, тому ніяких проблем із спілкуванням не було. Я товаришую із сусідами, також долучилася до деяких місцевих спільнот. Тут люди простіше ідуть на контакт, ніж у нас. Якщо ти йдеш і люди бачать, що ти щось шукаєш або щось не розумієш, то вони обов'язково підійдуть, запитують, допоможуть, підкажуть. У нас такого немає. Тому тут одразу відчуваєш себе, як вдома, завдяки такому ставленню оточуючих.» (Респондентка 9)

Проте зазвичай з місцевими ВПО спілкуються за потреби, в основному коло їхнього спілкування – це також внутрішньо переміщені особи.

«Спілкуюся в основному з ВПО, місцевих жителів знаю не багато. Якось не виходило встановити близькі контакти, для цього потрібен спільний пережитий досвід, спільні інтереси тощо.» (Респондентка 4)

«Моє коло спілкування складається у більшості з ВПО, з якими я познайомилися у різних організаціях. Комусь я допомогла, хтось мені щось підказав. Звичайно із земляками спілкуюся, їх тут небагато, але є. Місцевих одиниці.» (Респондентка 17)

Не менш важливою складовою успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб є їхня участь у соціально-політичному та соціально-культурному житті громади, що їх приймає. В основному респонденти зазначали, що беруть участь у місцевих громадських та культурних ініціативах, а саме відвідують театр, музеї, заходи для дітей тощо.

«Я відвідую події бісероплетіння, в'язання, заходи на тему психології, настільні ігри, speaking clubs.» (Респондентка 1)

«Я культурно відпочиваю у місті. Ходжу в театр, на різні свята, які відбуваються в центрі міста.» (Респондентка 6)

«Відвідувала різні воркшопи, різні виставки, різні тренінги і майстер-класи, які проводили громадські організації.» (Респондентка 8)

«Відвідувала культурні події у місті. Це вистави у театрі, концерти, виставки у музеях та картинних галереях. Брала участь в екскурсіях від міста.» (Респондентка 9)

Також, оскільки основна частина респондентів знайдена за допомогою «Спільноти святого Егідія» в Івано-Франківську, практично кожен із них зазначив, що займається волонтерством. Найпопулярнішими організаціями, до яких долучилися ВПО, виявилися «Карітас-Івано-Франківськ», «Товариство Червоного Хреста України» та «Sant'Egidio».

Отже, основними чинниками успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади Івано-Франківської області є бажання інтегруватися у громаду, спілкування з місцевими мешканцями, участь у місцевих громадських та культурних ініціативах, а також підтримка з боку оточення.

ВИСНОВКИ

1. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб – це двосторонній процес активної взаємодії переселенців та мешканців приймаючих громад з метою досягнення злагодженості обох членів даної взаємодії. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб відбувається переважно на місцевому рівні. Регіональні та місцеві органи влади обирають різні підходи: прийняття регіональних стратегій та планів дій, цільових програм для ВПО або розширення існуючих програм з метою включення ВПО до числа бенефіціарів.
2. Існують два теоретико-методологічні підходи для аналізу інтеграції внутрішньо переміщених осіб: соціокультурний і ресурсний. У межах соціокультурного підходу інтеграція ВПО в громадах, що їх приймають, розглядається як зближення ідентичностей. Також соціокультурний підхід акцентує увагу здебільшого до внутрішнього світу ВПО, таким чином демонструючи важливість суб'єктивного. Натомість у контексті ресурсного підходу увага зосереджується, як правило, на зовнішніх атрибутах ВПО, цим самим підкреслюючи важливість об'єктивного. У рамках цього підходу інтеграція розглядається як злагоджений процес спільного використання ресурсів ВПО та місцевими громадами, які їх приймають.
3. Внутрішньо переміщені особи стикаються з чималою кількістю труднощів на шляху до інтеграції у нову громаду. Найбільш поширеними проблемами внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області є наступні: пошук житла, працевлаштування, облаштування побуту, влаштування дитини в дитсадок/школу, мовний бар'єр, а також труднощі, пов'язані з адаптацією у новому місті. Як правило, справлятися із цими труднощами ВПО допомагають рідні, близькі, друзі, небайдужі люди, яких вони зустріли у новій громаді, а також благодійні та волонтерські організації.
4. Найактуальнішими потребами внутрішньо переміщених осіб після приїзду до Івано-Франківської області були базові людські потреби, такі як: безпека,

житло, продукти харчування, одяг та взуття, засоби гігієни, медикаменти, побутові товари тощо. Окрім того, у перші місяці після приїзду ВПО гостро відчували потребу у спілкуванні з іншими, так як часто приїжджали самі, і не мали у громаді жодних друзів чи знайомих. Станом на сьогодні потреби внутрішньо переміщених осіб дещо змінилися і тепер в основному стосуються саморозвитку, розвитку дітей та рекреаційних послуг. Проте потреба у житлі та працевлаштуванні досі залишається актуальною для деяких переміщених осіб.

5. Основними чинниками успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади Івано-Франківської області є бажання та готовність ВПО інтегруватися у місцеву громаду, спілкування з місцевими мешканцями, участь у соціально-політичному та соціально-культурному житті громади, а також підтримка з боку оточення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисова Т. & Процишин Ю. (2023). МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ ЖІНОК ТА ДІВЧАТ – ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ. *Galician economic journal*, No 1 (80). https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01
2. Гришук В. Ю. (2023). Стан та потреби ВПО Вінничини. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету ім. Василя Стуса*, Том 2, №15. Отримано з: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/14671>
3. Жиленко Р. В. & Афанасьєв Д. М. (2022). ЛОКАЛЬНИЙ ВИМІР ПОТРЕБ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ПРИКЛАД УЖГОРОДСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ. *НАУКОВИЙ ВІСНИК УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ. СЕРІЯ: «ПЕДАГОГІКА. СОЦІАЛЬНА РОБОТА»*. ВИПУСК 2 (51). Отримано з: <https://is.gd/S1UZe0>
4. Задорожна С. М. & Карпова І. Г. (2018). Стан інтеграції внутрішньо-переміщених осіб у місцеві громади: соціологічний аспект. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*, № 1 (11). Отримано з: http://journals.stu.cn.ua/problemey_sotsialnoyi_roboty/article/view/133560
5. Інститут мовознавства Академії наук Української РСР (1970—1980). *Словник української мови* (11 томів). Ред. Білодід І. К. Київ: Наукова думка.
6. Кабінет Міністрів України. (2017). Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року: розпорядження № 909-р від 15 листопада 2017 р.
7. Кобзєва І. М. (2018). Інтеграція внутрішньо-переміщених осіб у приймаючі громади: виклики та реалії сьогодення. *Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення. Матеріали другої Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Отримано з:

<http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/ZBIRNYK-KONFERENTSIYI-15.06.2018-r.-1.pdf#page=23>

8. Кобзін Д., Левкіна Г., Черноусов А. & Щербань С. (2020) Потреби внутрішньо переміщених осіб в Ізюмській міській об'єднаній територіальній громаді Харківської області: результати соціологічного дослідження. *Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД)*. Отримано з: <https://rm.coe.int/survey-results/16809f43db>
9. Кравчук С. Л. (2023). Чинники ефективної інтеграції ВПО в територіальні громади. *Соціальна психологія. Юридична психологія. Випуск 49*. Отримано з: <https://lib.iitta.gov.ua/738682/1/2023/49-2023/33.pdf>
10. Куделя М., Слободян О., Солодько А. & Жерьобкіна Т. (2018). Індекс інтеграції внутрішньо переміщених осіб. *Методологія. Cedos*. Отримано з: <https://cedos.org.ua/researches/vpo-integration-index/methodology/>
11. Мазіна, Н. Е. (2016). Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: підходи до виміру. *Вісник Маріупольського державного університету, Серія: Філософія, культурологія, соціологія, 12*, 131-138.
12. Мар'яна, Г. & Огінок, С. (2022). ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У НОВЕ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ. *Problems of science and practice, tasks and ways to solve them, 20*, 310. Отримано з: <https://is.gd/MjiC8M>
13. Міністерство соціальної політики України. (н.д.). Загальна кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні. Отримано з <https://www.msp.gov.ua/news/16617.html>
14. Новікова, О.Ф., Антонюк, В.П., Панькова, О.В., та ін. (2018). *Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади: діагностика стану та механізми забезпечення* (монографія). НАН України, Інститут економіки промисловості. ISBN 978-966-02-8459-3.
15. Поліщук В. А., Олексюк Н. С. & Бачинська О. М. (2023). Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади: соціально-

- економічний аспект. *Управління змінами та інновації*. №6. DOI : <https://doi.org/10.32782/CMI/2023-6-1>
16. Попок А.А. & Дяченко А.В. (2020). Приймаюча громада як суб'єкт інтеграції внутрішньо-переміщених осіб. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, No 2. Отримано з: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/14/13>
 17. Розпорядження Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023—2025 роках. (2023). *Кабінет Міністрів України*. Отримано з: <https://is.gd/Ywbtr1>
 18. Розпорядження про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року. (2021). *Кабінет Міністрів України*. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2021-%D1%80#Text>
 19. Склярова І. (2022). Потреби ВПО у воєнний час: досвід громадського сектору України на прикладі ініціативи Shelter Ukraine. *Соціологічні студії*, 2 (21), 57–67. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-02-57-67>
 20. Соловійов, Є. В. (2020). До питання про інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.5.61>
 21. Соціальна справа. (2023). Практика інтеграції внутрішньо-переміщених осіб у приймаючі громади. Отримано з: <https://socsprava.com.ua/praktyky-integracziyi-vnutrishno-peremishhenyh-osib-u-pryjmayuchi-gromady/>
 22. Соціологічний центр СОЦІОІНФОРМ м. Львів. (2023). Права і потреби ВПО. Фокус-групове дослідження на замовлення ГО «Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ». Отримано з: <https://www.vplyv.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82-2023.pdf>
 23. Тітар І. О. (2016). ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇ АДАПТАЦІЇ Й ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ І УМОВИ СКАСУВАННЯ

СТАТУСУ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯ. *Український соціум*. № 4(59). Отримано з: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/57-68_no-4_vol-59_2016_UKR.pdf

24. Федоренко, О. (2019). ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З РІЗНИМ ТИПОМ ПОСЕЛЕННЯ (НА ОСНОВІ СЕРІЇ ФОКУС-ГРУП). *Молодий вчений*, 2 (66), 534-539. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-115>
25. Шапошникова І. В. & Пристай І. Р. (2024). Стратегії та виклики інтеграції внутрішньо-переміщених осіб у територіальних громадах в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, (11). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-04>
26. Aeger, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191.
27. Algorytm. (n.d.). RE: Ukraine Housing Lutsk. Як змінились потреби ВПО з початку війни до сьогодні? Отримано з: <https://algorytm.ngo/blogs/re-ukraine-housing-lutskiak-zminylys-potreby-vpo-z-pochatku-viyny-do-sohodni>
28. Bazaluk O. & Balinchenko S. (2020). Dynamic Coordination of Internal Displacement: Return and Integration Cases in Ukraine and Georgia. *Sustainability*, 12(10). <https://doi.org/10.3390/su12104123>
29. Berkman, L.F., et al. (2000). From social integration to health: Durkheim in the new millennium. *Social Science & Medicine*, 51, 843–857.
30. Beyani, C. (2013). *Under the radar: Internally displaced persons in non-camp settings*. Washington D.C.: Brookings Institute.
31. Bryman A. (2012) *Social Research Methods* (4th Edition). New Delhi: Oxford University Press, Pages 766
32. Cantor D., Swartz J., Roberts B., Abbara A., Ager A., Bhutta Z. A., Blanchet K., Madoro Bunte D., Chukwuorji J. B., Daoud N., Ekezie W., Jimenez-Damary C., Jobanputra K., Makhshvili N., Rayes D., Restrepo-Espinosa M. H., Rodriguez-Morales A. J., Salami B., Smith J. (2021). Understanding the health needs of

- internally displaced persons: A scoping review. *Journal of Migration and Health, Volume 4*. <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2021.100071>
33. Chuiko O. & Fedorenko O. (2020). Levels of Social Integration of Internally Displaced Persons in the Host Community. *Regional Formation and Development Studies Volume 31*. DOI: [10.15181/rfds.v31i2.2093](https://doi.org/10.15181/rfds.v31i2.2093)
 34. Cohen, R. (2021). Dynamics of Integration: Conceptualizing the Process of Refugee Integration. *Journal of Refugee Studies*, 34(2), 289-306.
 35. Council of Europe. (2019). The role of local and regional governments in protecting internally displaced persons (IDPs). *Report, 37th session*. Retrieved from: https://search.coe.int/congress/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168097f950#_ftn1
DOI: <https://doi.org/10.30857/2413-0117.2018.4.4>
 36. Frederico M. (2021). Responding to the Needs of Internally Displaced Persons: A Social Work Perspective. *Australian Social Work, Volume (77)*. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2022.2142142>
 37. Grzymala-Kazłowska A. & Phillimore J. (2018) Introduction: rethinking integration. New perspectives on adaptation and settlement in the era of super-diversity, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44:2, 179-196, DOI: [10.1080/1369183X.2017.1341706](https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1341706)
 38. Guiding Principles on Internal Displacement. (1998). *U.N. Doc. E/CN.4/1998/53/Add.2*. UNHCR, The UN Refugee Agency.
 39. Harrell-Bond, B. (1986). *Imposing Aid: Emergency Assistance to Refugees*. New York: Oxford University Press.
 40. IFSW (2012). Displaced Persons. Retrieved from: <http://ifsw.org/policies/displaced-persons>
 41. IOM UN Migration. (2022). Потреби переміщеного населення та тих, хто повернувся, в Україні зростають — дослідження МОМ. *Новини. Local*. Отримано з: <https://ukraine.iom.int/uk/news/potreby-peremishchenoho-naselennya-ta-tykh-khto-povernuvsya-v-ukrayini-zrostayut-doslidzhennya-mom>

- 42.Ivashchenko-Stadnik, K. (2017). The social challenge of internal displacement in Ukraine: The host community's perspective. *Migration and the Ukraine Crisis. A Two-Country Perspective*, 25-48.
- 43.Khymynets V. & Holovka A. (2023). PRINCIPLES OF SOCIAL AND ECONOMIC INTEGRATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS . *Strategic Panorama*, (2), 68-75. <https://doi.org/10.53679/2616-9460.2.2022.06>
- 44.Krakhmalova N.A. (2019). Integration of internally displaced persons in the society. *PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF ECONOMY*. DOI: <https://doi.org/10.30857/2413-0117.2018.4.4>
- 45.Kupriianova, L., & Kupriianova, D. (2023). "REFUGEE SYNDROME" IN INTERNALLY DISPLACED PERSONS: SPECIAL FEATURES OF MIGRATION, INTEGRATION AND SOCIAL INCLUSION. Collection of scientific papers «SCIENTIA», (December 15, 2023; Lisbon, Portugal), 51-56.
- 46.Miliband, D., & Tessema, M. T. (2018). The unmet needs of refugees and internally displaced people. *The Lancet*. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)32780-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)32780-6)
- 47.Niemets, L. M., Husieva, N. V., Pohrebskyi, T. H., Bartosh, O. V., & Lohvynova, M. O. (2020). Integration of internally displaced persons of Ukraine: realities, problems, perspectives. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series "Geology. Geography. Ecology"*, (51), 140-157. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2019-51-10>
- 48.Norwegian Refugee Council. (2019). Durable Solutions for Internally Displaced People: in a nutshell. *Briefing note*. Retrieved from: https://www.nrc.no/globalassets/pdf/briefing-notes/durable-solutions-for-internally-displaced-people/durable-solutions_briefer_eng.pdf
- 49.Oliver C. & Gidley B. (2015). Integration of Migrants in Europe. *Global Exchange on Migration and Diversity*. Retrieved from: <https://www.compas.ox.ac.uk/wp-content/uploads/OSIFE15-Report.pdf>

50. Ryan, D., et al. (2008). Theoretical perspectives on post-migration adaptation and psychological well-being among refugees: Towards a resource-based model. *Journal of Refugee Studies*, 21(1), 1–18.
51. Sambo A.S. (2017). Internal Displaced Persons and Their Information Needs. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 1512. Retrieved from: <https://is.gd/li3RWW>
52. Shodeinde J. & Otabor B. (2018). Social Integration of internally displaced person into the community : The Role of Non governmental organization. *Diakonia-ammattikorkeakoulu*. Retrieved from: <https://www.theseus.fi/handle/10024/145684?show=full>
53. Slobodian O. (2019). How to Measure Integration of Internally Displaced Persons. *Cedos*. Retrieved from: <https://cedos.org.ua/en/researches/yak-vymiryaty-intehratsiiu-vnutrishno-peremishchenykh-osib/>
54. Smal V. & Poznyak O. (2016). Internally displaced persons: social and economic integration in hosting communities. *Based on materials provided by Vinnytsia Oblast, Zaporizhia Oblast, Ivano-Frankivsk Oblast, and Poltava Oblast*. Retrieved from: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/IDP-REPORT_V.Smal_ENG.pdf
55. The World Bank. (2019). Informing Durable Solutions for Internal Displacement. *Understanding poverty*. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/publication/informing-durable-solutions-for-internal-displacement>
56. UNHCR. (2021). “IDPs need an enabling environment for being able to get on with their lives and become fully integrated members of their communities”. Retrieved from: <https://is.gd/ov4zFh>
57. United Nations Ukraine. (2021). Inclusion of internally displaced persons. *Briefing Note*. Retrieved from: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/06/2021_Inclusion-of-IDPs_eng.pdf
58. USAID. (2022). Аналітична записка “Оцінювання потреб внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах Львівської області”.

Отримано з: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2022/12/Analitichna-zapiska-Opituvannya-potreb-VPO1.pdf>

59. Wanninayake S. (2021). Local Integration and Local Settlement of Internally Displaced Persons (IDPs) and Refugees: A Conceptual Analysis. *JETIR May 2021, Volume 8, Issue 5*. Retrieved from: <https://is.gd/wVIOE2>
60. Weiss, T. G. (2003). Internal exiles: what next for internally displaced persons?. *Third world quarterly*, 24(3), 429-447.
61. Zeitullaeva E. (2019). THE REGIONAL MODES OF INTEGRATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS (TO THE CONCEPT OF CONCEPTUALIZATION). *Vision International Scientific Journal, Volume 4, Issue 2*. Retrieved from: <https://visionjournal.edu.mk/wp-content/uploads/2020/03/elvira-v4i2.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Гайд напівструктурованого інтерв'ю

Вступне слово: «Вітаю! Мене звати Марія, я – студентка 4 року навчання бакалаврської програми Національного університету «Києво-Могилянська академія» за спеціальністю «Соціальна робота». У рамках написання кваліфікаційної роботи я проводжу дослідження на тему «Проблеми та потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області». Дослідження має на меті охарактеризувати основні труднощі та виявити потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області. Чи можете ви посприяти дослідженню та відповісти на деякі мої запитання? Інтерв'ю триватиме орієнтовно 30-40 хвилин. Уся інформація буде конфіденційною, у подальшому подана в безособовій формі. З вашого дозволу під час нашої розмови я зроблю запис конференції з метою збереження усіх важливих деталей. Файл із записом зберігатиметься на захищеному носії, звідки його буде видалено після захисту роботи. У випадку, якщо якісь питання будуть незрозумілими, Ви можете уточнювати їх. Також за бажанням Ви можете відмовитися від відповіді на будь-яке запитання, у такому разі, ми перейдемо до наступного. Більше того Ви маєте можливість відмовитися від участі в дослідженні в будь-який момент.»

Соціально-демографічний блок:

1. Стать
2. Вік
3. Рід зайнятості
4. Сімейний статус
5. Наявність неповнолітніх дітей
6. Місце проживання до повномасштабного вторгнення

7. Місце проживання зараз

8. Час перебування у приймаючих громадах Івано-Франківської області

Блок «Основні проблеми внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області»

1. Розкажіть будь ласка, з якими труднощами ви зіткнулися у перші місяці після приїзду (якщо такі були)?

2. Що/хто вам допомагав у цей момент?

3. Які труднощі ви відчуваєте зараз через X місяців після переміщення?

4. Які аспекти місцевої культури або традицій становлять виклик для вас?

5. Розкажіть про своє коло спілкування у новій громаді. Як вам вдалося налаштувати контакти з місцевими мешканцями?

6. Чи доводилося вам звертатися до медичних закладів / соціальних служб? Розкажіть, як це було? Чи мали з цим труднощі?

7. Оцініть будь ласка свій рівень безпеки у новій громаді (від 1 до 10) і поясніть свій вибір.

8. Оцініть будь ласка свій рівень комфорту в новій громаді (від 1 до 10) і поясніть свій вибір.

9. Що могло б зробити ваше перебування в Івано-Франківську більш комфортним?

10. Чи можете ви сказати, що вам вдалося успішно інтегруватися в Івано-Франківську громаду? Якщо так, то що цьому допомогло/сприяло?

10А. Яких ресурсів або підтримки вам бракує для успішної інтеграції?

Блок «Потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області»

1. Розкажіть про ваші найактуальніші потреби після приїзду до Івано-Франківська.

2. Які потреби є найбільш актуальними зараз і чому?

2А. Чи можете ви їх задовольнити самостійно?

2Б. Чи місцева громада може посприяти задоволенню ваших потреб і якщо так, то яким чином?

3. Які можливості для розвитку ви б хотіли мати у вашій новій громаді?
4. Яким чином ви берете участь у місцевих громадських та культурних ініціативах?
5. Чи виникали у вас конфлікти або непорозуміння з місцевим населенням або ж ви були свідком таких непорозумінь?
- 5А. Якщо «так», то з чим це було пов'язано?
6. Розкажіть, будь ласка, що вам допомагає/допомогло пристосуватися до умов життя в Івано-Франківську?

Завершення: «Щиро дякую Вам за ґрунтовні надані відповіді. Ви дуже допомогли моєму дослідженню, а також моєму глибшому розумінню цієї теми. Якщо ви надасте адресу Вашої електронної скриньки, то результати дослідження будуть Вам надіслані за вказаною адресою після завершення самого дослідження. Ще раз дякую за приділений час. На все добре!»

Заповнюється інтерв'юером після проведення інтерв'ю:

1. Номер інтерв'ю: № _____
2. Дата: «___» _____ 2024 р.
3. Місце проведення інтерв'ю: _____
4. Початок інтерв'ю: _____ год. _____ хв.
5. Завершення інтерв'ю: _____ год. _____ хв.
6. Тривалість інтерв'ю: _____ хв.

**Декларація
академічної доброчесності
студента/студентки НаУКМА**

Я, Кочерга Марія Станіславівна,
студент(ка) 4 року навчання факультету охорони здоров'я, соціальної роботи та психології, спеціальність 231 «Соціальна робота»,
адреса електронної пошти mariia.kocherha@ukma.edu.ua,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна/магістерська робота на тему «Проблеми та потреби внутрішньо переміщених осіб у процесі інтеграції у приймаючі громади Івано-Франківської області» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1-3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлений/ознайомлена;
- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи StrikePlagiarism;
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

25.05.2024

Дата

Підпис

Кочерга М.С.

Прізвище, ініціали